

1

Rondwandeling

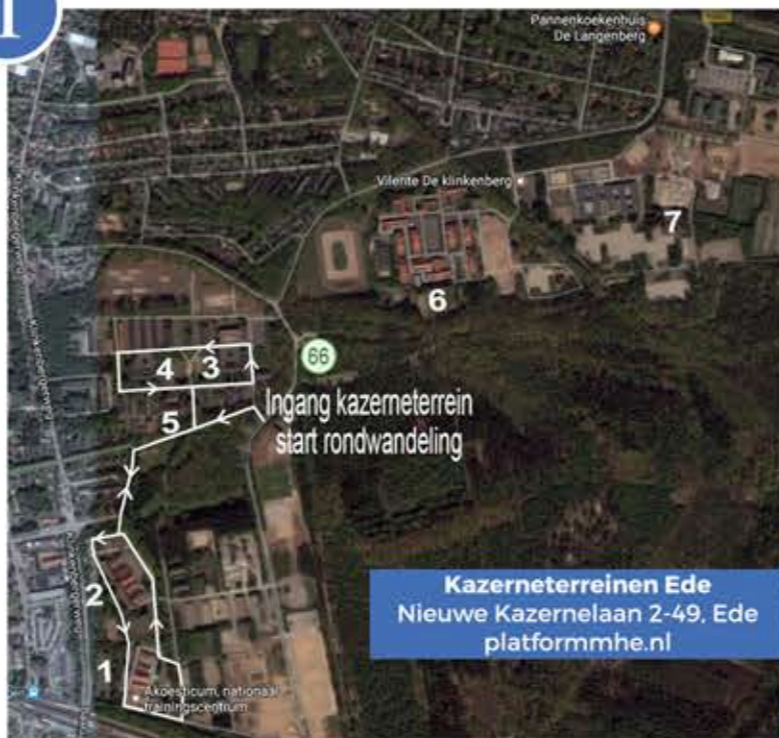
Wil je de kazerneterreinen bekijken, maak dan een korte wandeling, zie plattegrond rechts.

De oudste kazernes zijn de Mauritskazerne (1) en de Johan Willem Frisokazerne (2). Deze prachtig gerenoveerde kazernegebouwen ten noorden van NS-station Ede-Wageningen zijn gebouwd rond 1906 onder invloed van de neorenaissance. Gebruikelijk was dat leidinggevend en het 'voetvolk' bij elkaar werden gehuisvest: het voorste lineaire blok was voor de dienstvertrekken, het haaks erop staande deel voor de legering van de manschappen. De gebouwen hebben inmiddels nieuwe interessante functies gekregen: het Akoesticum, centrum voor podiumkunsten, en het World Food Center.

De twee artilleriekazernes: de Van Essenkazerne (3) en de Arthur Koolkazerne (4) dateren uit 1908. Let op het prachtige houten stijl- en regelwerk onder de overstekken van de daken: dit kenmerkt de chaletstijl die rond 1910 gangbaar was. Hier begint ook de geschakelde paviljoenbouw. Niet langer zijn alle functies ondergebracht in één gebouw. Er zijn bijzondere bijgebouwen uit die tijd bewaard gebleven: de paardenstallen en rijloods. Leerlingen van de School voor Reserve-officieren der bereden artillerie kregen in 1936 een eigen nieuw complex: de P.L. Bergansiuskazerne (5). Dit opmerkelijke pand is gebouwd in een u-vorm, met drie gelijkwaardige vleugels rond een binnenterrein. De twee nieuwste kazernes zijn gebouwd rond de Tweede Wereldoorlog: de Elias Beekmankazerne (6) en de Simon Stevinkazerne (7). Deze zijn gebouwd naar het ontwerp van architect Boost: een centrale appelplaats met daaromheen legergebouwen en een keukenblok.

Kazerneterreinen Ede

Ede was ruim honderd jaar een van de belangrijkste en grootste garnizoenssteden van Nederland. De gemeente telde maar liefst zeven kazernes, een militair vliegveld en een schietkamp. De kazernes zijn in achtereenvolgende tijdperiodes gebouwd. In Ede is hierdoor een uniek beeld te zien van de ontwikkeling van de kazernebouw. In 2010 vertrokken de laatste militairen uit Ede. Gelukkig wordt het grootste deel van dit prachtige militair erfgoed bewaard en krijgt een woon- en werkbestemming. Het Platform Militaire Historie Ede heeft veel historisch materiaal uit de militaire tijd. Hun Informatiepunt is op het kazerneterrein. Kijk voor de locatie op www.platformmhe.nl.

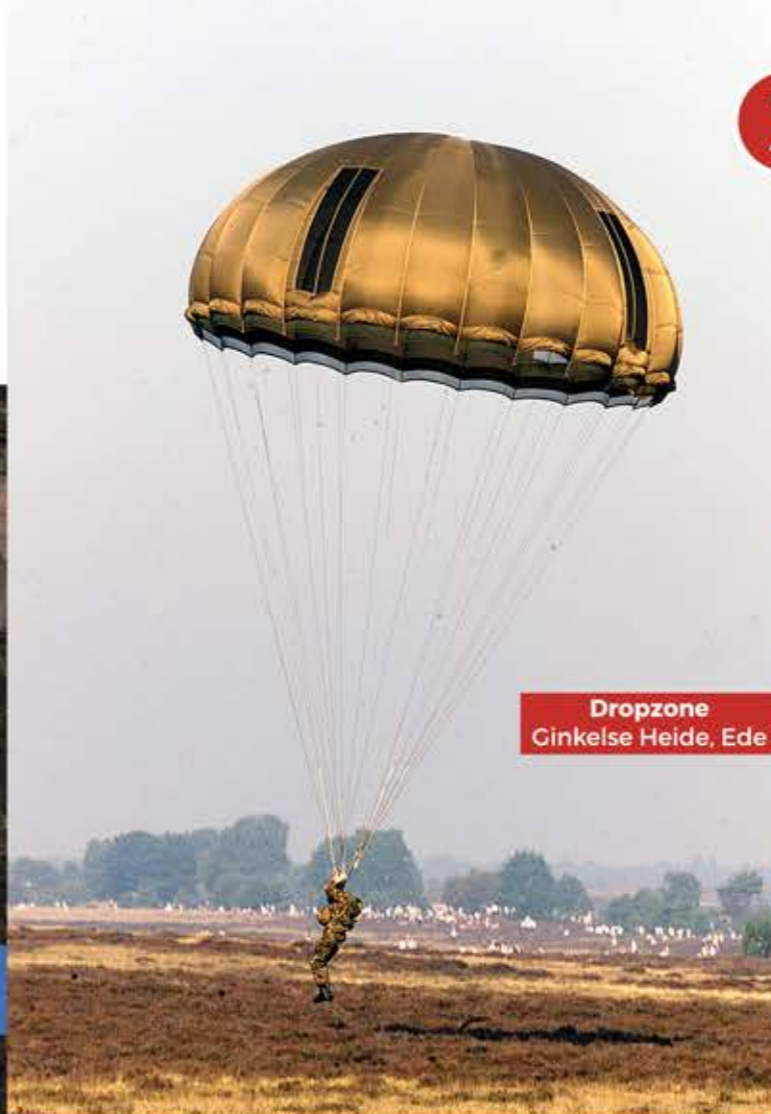

Kazerneterreinen Ede
Nieuwe Kazernelaan 2-49, Ede
platformmhe.nl

Dropzone Ede

2

Hier, aan de achterkant van de Ginkelse Heide, is tijdens de Tweede Wereldoorlog bitterhard gevochten. Beeld je in dat op dit stukje heide op 18 september 1944 ruim 1900 parachutisten werden gedropt. Dit was onderdeel van Operatie Market Garden, de grootste geallieerde aanval om Nederland te bevrijden. De avond voor de luchtlading verdedigde een Schots bataljon dropzone Y, zoals het toen heette. De strijd met de Duitsers die gelegerd waren in Ede, was hevig. De Schotten konden daardoor niet voorkomen dat de para's van de vierde Britse Parachute Brigade tijdens de landing op de Ginkelse Heide flink onder vuur werden genomen. Circa driehonderd van de ruim 1900 man sneuvelden. Het overgebleven leger trok op naar Arnhem en leed uiteindelijk een grote nederlaag bij de Slag om Arnhem. De luchtlandingen op dropzone Ede worden nog ieder jaar herdacht met een grootse dropping rond 17 september.

Dropzone
Ginkelse Heide, Ede

Hunneschans de Duno Dunolaan, Heveadorp

3

Museum Vliegbasis Deelen

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog bouwden de Duitsers hier Vliegerhorst Deelen, een militaire luchthaven die nog groter was dan Schiphol. In Museum Vliegbasis Deelen kom je alles te weten over deze spectaculaire luchthaven die nu niet meer in gebruik is. Het museum heeft ook een unieke collectie Duitse radarapparatuur. Let ook op de enorm grote boerenhoeve tegenover het museum.

Van dergelijke boerderijen staan er in deze omgeving wel meer. Een slim grapje van de Duitsers: het zijn namelijk vermomde bunkers, om de vijand op een dwaalspoor te brengen. Deze 'boerderijen' hebben metersdikke muren!

Openingstijden: zaterdag en zondag: 11:00-17:00 uur

5

Museum Vliegbasis Deelen
Delenseweg, Deelen
026-3707138 museumvlbdeelen.nl

Hunneschans de Duno

Op een tactische plek, hoog op de rand van de Veluwe stuwwal en met een adembenemend uitzicht over het Rijndal en de Betuwe, ligt Hunneschans de Duno. Het is een bijzonder rijksmonument van grote archeologische waarde. De schans is ongeveer 43 meter breed en 90 meter lang en gebouwd rond het jaar 1000. Hij bestaat uit een drie meter hoge aarden wal rond een binnenterrein en is omgeven door een diepe, droge gracht. In de wal zijn resten van palen gevonden, wat duidt op een groter, burchachtig bouwwerk. Van hieruit kon zowel de scheepvaart als de oversteekplaats in de gaten worden gehouden. Tot in de middeleeuwen was namelijk beneden aan de Rijn een doorwaadbare plek waar handelsreizigers de rivier overstaken. Er zijn ook aanwijzingen dat in deze Hunneschans ijzer werd opgeslagen. Ijzer werd rond het jaar 1000 op grote schaal geproduceerd op de Veluwe. De Hunneschans ligt op het historische landgoed Duno, dat is vernoemd naar het landhuis Duunoog dat helaas tijdens de Tweede Wereldoorlog is verwoest.

4

De IJssellinie
Meginhardweg, Arnhem
ijsselnie.info

De IJssellinie

Dit mooie uiterwaardengebied Meinerswijk stond op scherp tijdens de Koude Oorlog. Wat je hier ziet, zijn resten van de IJssellinie, een verdedigingswerk dat terugvalt op de oude techniek van inundatie, oftewel land onder water zetten. Mocht de Sovjet-Unie Nederland binnenvallen, dan kon een brede strook land langs de IJssel en een deel van de Nederrijn bij Arnhem onder water worden gezet. In 1951 werd de mobiele stuw gebouwd, die bij gevaar de Rijn tussen de Rosandepolder en Meinerswijk kon afsluiten. Deze stuw lag 'geparkeerd' aan de overkant, in de haven bij het voormalige KEMA-terrein. Voor de verdediging van de stuw werd een militair terrein ingericht in Meinerswijk. De linie is nooit gebruikt. Rond 1963 werd de IJssellinie opgeruimd, omdat de verdedigingslijn tegen de Sovjet-Unie werd verschoven naar Duitsland. In het natuurgebied Meinerswijk zijn wel vier puntgave kazematten achtergebleven en een stukje van de defensiedijk. De kazematten, of ook wel bunkers voorzien van schietgaten, zie je links en rechts van het fietspad zodra je het hek aan het begin van Meinerswijk bent gepasseerd.

Diogenesbunker Koningsweg 13c, Arnhem

6

Diogenesbunker

De Diogenesbunker is misschien wel het meest mysterieuze monument van Arnhem. Helaas mag je het terrein niet op, maar achter het hek kun je een blik werpen op dit imposante gebouw. De betonnen kolos is 62 meter lang en 40 meter breed. De muren en zolders hebben een dikte van drie tot vier meter. De bunker diende vanaf 1943 als commandopost voor de Duitse luchtmacht. Alles was erop ingericht de nachtvluchten van de geallieerden te onderscheppen. In de bunker hing een grote verlichte landkaart. Hierop gaven jonge Duitse vrouwen, in de bunker werden ze Blitzmädel genoemd, via een schijnwerper de waarnemingen van de radar door. Aan de andere kant van het doek zaten de gevechtsleiders die zo de jachtvliegtuigen naar vijandelijke doelen konden navigeren. Het gebouw is niet openbaar toegankelijk. Binnen kijken kan heel soms, onder leiding van een gids. Kijk op www.vliegerhorstdeelen.nl voor meer informatie.

Routebeschrijving

De route maakt gebruik van de fietsknooppunten. Op enkele stukken wordt afgeweken van dit netwerk. Volg dan de beschrijving. De erfgoederen zijn genummerd. Kijk op de andere kant van deze kaart voor meer informatie over de genoemde plek.

Startpunt/parkeerterreinen

De routebeschrijving start bij de Kazerneterreinen Ede (Nieuwe Kazernelaan 2). Hier is parkeerruimte.

Je kunt ook starten op andere punten langs de route.

Volg dan de beschrijving vanaf daar. Andere parkeerplaatsen: Vliegbasis Deelen (Delenseweg, Deelen), Kasteelcafé De Zalmen (Fonteinallée 2a, Doorwerth) bij 37

RA = rechtsaf, LA = linksaf, RD = rechtdoor, 12 = knooppunt

Start: **Kazerneterreinen Ede (1)**, dat is bij knooppunt 66

- Begin vanaf 66 eerst met een rondwandeling op de **Kazerneterreinen Ede (1)**
- Volg 66->88 Halverwege kijk je tussen de bomen op de heide. Hier ligt **Dropzone Ede (2)**
- Volg vanaf 88->82->7->8->9->37
- Volg bij 37->53 Let op: na 2,5 kilometer kom je bij splitsing. Voor een bezoek aan de **Hunneschans de Duno (3)** ga je LA (Dunolaan). Bij de volgende splitsing houd je links aan (blijft Dunolaan). Volg deze weg nog ca. 200 m tot je links parkeerplaats ziet. Vanaf hier kun je lopend naar de Hunneschans (ga dan net voor het mooie toegangshek links)
- Volg de Dunolaan weer helemaal terug tot aan de splitsing bij het water
- Vervolg dan de route naar 53
- Steek hier over met het **Drielse Veer** naar 59 (dienstregeling: drielseveer.nl)
- Volg vanaf 59->27
- Volg vanaf 27 richting 28 maar let op: na 2,5 km op de Drielsedijk ga je LA, door het hek, Meinerswijk in
- Neem de Meginhardweg. Let op: links en rechts van deze weg zie je de kazematten van de **Ijssellinie (4)**
- Blijf de Meginhardweg ca. 2,5 km volgen; je gaat met de bocht mee naar links (neem hier niet het fietspad rechts) en met bocht mee naar rechts. Ook bij de splitsing na 1,2 km houd je rechts aan
- Aan het einde van de Meginhardweg (bij 't Veerhuis) ga je RA (Meijnerswijk)
- Onder de doorgaande weg door volg je de weg met bocht mee naar rechts
- Na 100 m zie je rechts een trappetje. Neem dit trappetje en ga bovenaan RA
- Houd het fietspad aan op de Nelson Mandelabrug over de Nederrijn
- Blijf het fietspad ook over de brug nog ca. 500 m RD aanhouden tot 41
- Volg vanaf 41->54->69->42->84->47->55->3->23
- Bij 23 vind je links **Museum Vliegbasis Deelen (5)**
- Je volgt dezelfde weg weer terug naar 3
- Volg vanaf 3->55->4
- Volg vanaf 4->40 Let op: na 3 km zie je rechts de **Diogenesbunker (6)**
- Volg vanaf 40->5
- Ga bij 5 LA het pad op (is richting werkschuur Planken Wambuis en richting 70)
- Blijf dit fietspad 2,5 km RD volgen (Waar 70 LA gaat, blijf je RD gaan!)
- Ga bij de T-splitsing RA en volg route naar 63->64->65->66 (eindpunt)

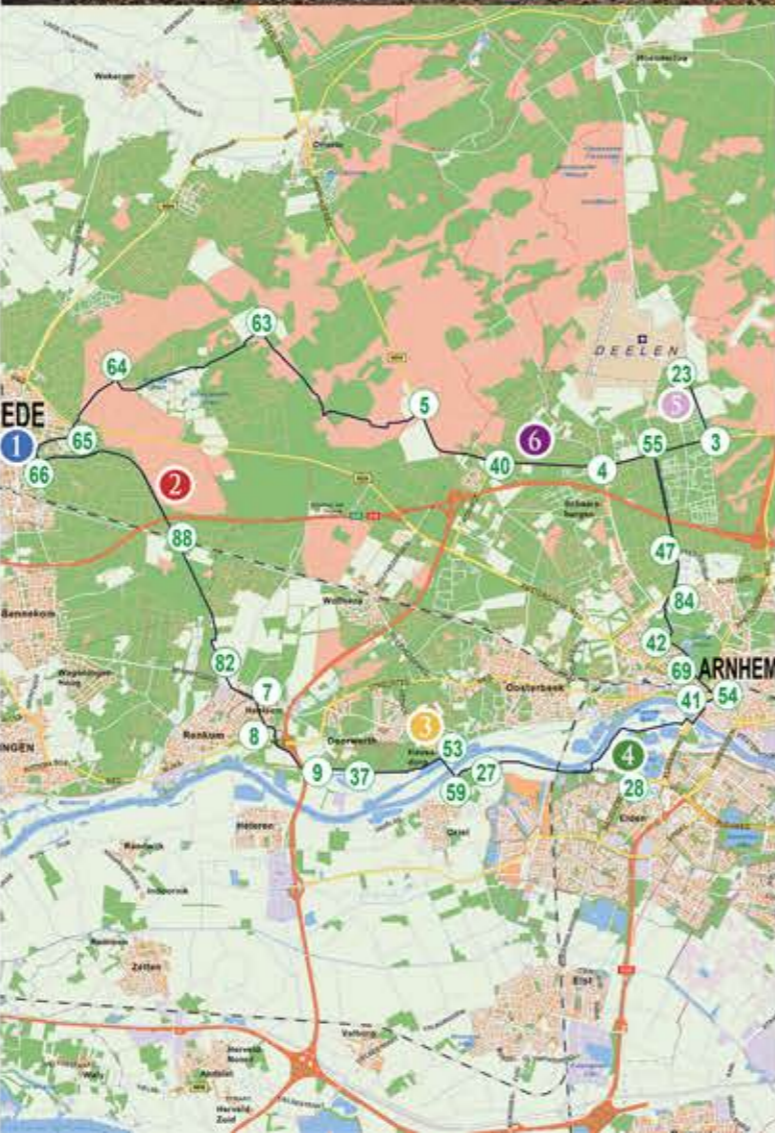
Deze hele route is doortrokken van militaire historie. Naast de genoemde erfgoederen liggen er interessante militaire musea op de fietsroute. Heb je extra tijd, stap dan zeker ook af bij: het Museum Grenadiers en Jagers in de Oranjekazerne in Arnhem of het Oorlogsmuseum in Arnhem. Vlakbij Deelen passeer je Landgoed Vrijland (ingang ligt aan de Hoenderloseweg); dit is ingericht ter nagedachtenis aan de veteranen. Rond Schaarsbergen is het leger nog steeds actief. Zo fiets je bijvoorbeeld langs de kazernes van de Luchtmobiele Brigade.

Fietsen langs militair erfgoed rond Ede en Arnhem

Militairen en de Veluwe zijn al zeker honderdvijftig jaar onafscheidelijk. Verguisd of verheerlijkt, feit is dat de militaire invasie zorgde voor een versnelde ontwikkeling van veel kleine Veluwe dorpen. Nu Nederland is teruggegaan naar een kleiner beroepsleger, verdwijnt het legergroen van de Veluwe. Wat rest is een spoor aan militair erfgoed. Ga mee terug in de tijd en fiets langs de plekken die herinneren aan de militairen op de Veluwe.

Tweede Wereldoorlog

Vanaf 1860 werd de Veluwe overspoeld door tientallen kazernes, legerplaatsen en depots. Daarvoor moesten er ook voorzieningen komen, zoals elektriciteit, riolering, maar ook spoorlijnen en stations. Het militaire kloppende hart was garnizoensstad Ede, met maar liefst zeven kazernes, een schietkamp en een vliegbasis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakten de Duitsers gretig gebruik van al deze voorzieningen.

In de oorlog vloeide helaas ook veel bloed op de Veluwe. Ook na de Tweede Wereldoorlog bleef Nederland jarenlang in opperste staat van paraatheid. Nu door voortdurende dreiging vanuit de Sovjet-Unie: de Koude Oorlog. De Ijssellinie grijpt terug op een heel oud verdedigingsmechanisme, de inundatie. Oftewel de dijken doorsteken en gebieden onder water zetten.

Hunneschans

Voordat defensie rond 1860 haar oog liet vallen op de grote open vlaktes als ideale oefenterreinen, was de Veluwe strategisch gezien van minder belang. Nederland had eeuwenlang de waterlinies ter verdediging van de stedelijke gebieden. Daarom dateren de meeste militaire erfgoederen op de Veluwe uit een betrekkelijk recente periode. Er zijn een paar herinneringen uit vroeger tijden zoals het Romeinse Marskamp bij Ermelo en de hunneschans bij Doorwerth, Appel en Uddel. De hunneschans, of ook wel ringwalburchten, zijn rond het jaar 1000 in functie geweest, mogelijk ter bescherming van de ijzerindustrie en de handelswegen op de Veluwe.

Eten en Drinken

De Heidebrouwerij, Nieuwe Kazernelaan 2 (gebouw 3), Ede
0318-785428 deheidebrouwerij.nl
Proef hier echt Edes gebrouwen bier. De brouwer verzorgt ook rondleidingen. In de bar is ook 'gewoon' koffie en thee verkrijgbaar.
Openingstijden: vrijdag: 12:30-18:00 uur, zaterdag: 12:00-17:00 uur.
Ook op afspraak open.

Kasteelcafé De Zalmen, Fonteinallée 2a, Doorwerth
026-3341238 dezalmen.nl
Geniet van een hapje en drankje in een echt kasteel. Dit stijlvolle eetcafé huist in de Gewelvenkelder van Kasteel Doorwerth!
Openingstijden: dinsdag t/m zondag: 11:00-17:00 uur
(in vakanties ook op maandag open).

De Westerbouwing, Westerbouwing 1, Oosterbeek
0481-451120 buitenpoort.nl/locaties/de-westerbouwing
Klim even naar boven voor het mooiste uitzicht van de route. De Westerbouwing is alleen op zondag open, tussen 10:00 en 16:00 uur. Maar de picknicktafels bij het parkeerterrein lenen zich ook prima voor een rustpauze.

Pannenkoekenhuis Den Strooper, Koningsweg 18, Arnhem
026-3516987 denstrooper.nl
In dit gezellige nostalgische restaurant staan de meest bijzondere pannenkoeken op de menukaart.
Openingstijden: woensdag t/m maandag: 12:00-20:00 uur
(in juli en augustus open van 10:30-20:30 uur).

Theeschenkerij Mossel, Mosselseweg 2, Otterlo
0318 591301 boerderij-mossel.nl
Een heerlijke idyllische rustplek, midden op de heide, voor een kop koffie of thee met wat erbij.
Van 1 mei tot en met 30 september dagelijks open van 10:00-18:00 uur, in april en oktober open op zaterdag en zondag van 10:00-17:00 uur.

militair erfgoed VELUWS ERFGOED FIETSEN

56 km

